

<https://liar.ui.ac.ir/?lang=en>

Literary Arts

E-ISSN: 2322-3448

Document Type: Research Paper

Vol. 16, Issue 4, No.49, Winter 2025, pp. 15-32

Received: 09/04/2024

Accepted: 19/10/2024

A Pragmatic Approach to Rhetorical Technique of "Exaggeration" Based on Grice's "Cooperative Principle"

Hassan Rahmani

Ph.D. Graduated in Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Languages, Arak University, Arak, Iran
hassan69rahmani@gmail.com

Qasem Mokhtari *

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Languages, Arak University, Arak, Iran
q-mokhtari@araku.ac.ir

Mohammad Jorfi

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Languages, Arak University, Arak, Iran
m-jorfi@araku.ac.ir

Ebrahim Anari Bozchalooi

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Languages, Arak University, Arak, Iran
i-anari@araku.ac.ir

Mahmoud Shahbazi

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Languages, Arak University, Arak, Iran
m-shahbazi@araku.ac.ir

Abstract

Exaggeration is among the most prominent rhetorical techniques that has long been of significant interest to linguists and scholars, specifically under the discipline of Badi (rhetorical embellishment). What is important about this rhetorical technique, like any other rhetorical technique, is the process by which it was created and how it is received and read. This study adopts a descriptive-analytical approach to answer this fundamental question and utilizes Grice's "Cooperative Principle" from pragmatic theory to analyze the structural-semantic process of this rhetorical technique. The results indicate that the creation of the rhetorical technique of exaggeration is fundamentally based on the non-observance of what Grice calls the Maxim of "Quality" because, in the process of creating this technique, the person refuses to provide correct and arguable information to the audience, thus refusing to comply with The Maxim of "Quality". Of course, it

*Corresponding author

Rahmani, H., Mokhtari, Q., Jorfi, M., Anari Bozchalooi, E., & Shahbazi, M. (2025). A Pragmatic Approach to Rhetorical Technique of "Exaggeration" Based On Grice's "Cooperative Principle". *Literary Arts*, 16 (4), 15-32.

2322-3448 © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

10.22108/liar.2024.141157.2372

should be noted that the failure to comply with the Maxim of Quality in this process was intentional and in some way obvious and recognizable [= Flouting the Quality Maxim] and not with the purpose of deceiving or misleading the audience [= violation the Quality Maxim]. Rather, he does this with the aim of guiding him to "Conversational Implicature". This study can be considered an accurate criterion for distinguishing exaggeration from lying.

Keywords: The Science of Rhetoric, Exaggeration, Pragmatics, Grice, Cooperative Principle, the Maxim of Quality, Conversational Implicature.

Introduction

Badi, the art of eloquence, strives to teach us the method of fine speaking. Despite its value and importance, we observe that the beautiful and captivating visage of this science has long been covered in the dust of antiquity and obsolescence, with little effort made to scientifically explain its subtleties and delicacies. Therefore, the current research aims to utilize contemporary linguistic data to delve into the rhetorical technique of Badi and present a more scientific image of this technique to the audience.

The rhetorical technique of "exaggeration" (Mubalaghah) is one of these notable techniques. Given its extensive application in literary and everyday language and its ambiguous proximity to false speech, it deserves to be examined and read more thoroughly than any other rhetorical technique. The crucial aspect of this rhetorical technique, like other techniques, is understanding the process by which it is created and received. Undoubtedly, a scientific response to this question can provide a clear picture of the technique of exaggeration for the modern audience and potentially cleanse this rhetorical technique from the ignominy that has been attributed to it by some linguists for many years.

Materials and Methods

This research is based on a descriptive-analytical method and has been conducted with reference to library sources. To achieve the intended objectives, we utilized one of the prominent theories in the "Pragmatics" approach called the "Cooperative Principle", and based on it, we analyzed the structural-semantic process of the rhetorical technique of exaggeration. Furthermore, we have endeavored to analyze examples containing this rhetorical technique in both Arabic and Persian languages, based on the model derived from the structural-semantic process of exaggeration, and provide a new perspective on them.

Research Findings

The study of the rhetorical technique of exaggeration shows that this technique is created and finds meaning within a fully communicative context [speaker→audience]. In the process of creating this technique, the speaker (=A) amplifies or diminishes the specific characteristic of a person or thing beyond its actual reality in the external world and presents it to the audience (=B) (=Norm-Breaking); thus, claiming the utmost possession of that specific characteristic by that person or thing (= intentionality).

Discussion of Results and Conclusion

By aligning the above content with what Grice proposes under the Cooperative Principle and its four maxims, it can be understood that the creation of the rhetorical technique of exaggeration fundamentally relies on the "Flouting the Quality Maxim". In fact, during the creation process of this rhetorical technique, the speaker (=A) is required to provide information that they know is false or cannot substantiate, thus "Flouting" the Quality Maxim. In doing so, the speaker guides the audience (=B) towards "conversational implicature".

This research emphasizes that what happens regarding the non-observance of the "Quality Maxim" in the process of creating the rhetorical technique of exaggeration is a "Flouting" that occurs in a conscious, explicit, and recognizable manner; rather than a "violation" which is non-explicit, unrecognizable, and intended to deceive or mislead the audience. This distinction can be considered a precise criterion for differentiating exaggeration from lying.

خوانشی کاربردشناختی از فن بدیعی «مبالغه» براساس «اصل همکاری» گرایس

حسن رحمانی، دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران

hassan69rahmani@gmail.com

قاسم مختاری* ، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران

q-mokhtari@araku.ac.ir

محمد جرفی، استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران

m-jorfi@araku.ac.ir

ابراهیم اناری بزجلویی، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران

i-anari@araku.ac.ir

محمود شهبازی، دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و زبان‌ها، دانشگاه اراک، اراک، ایران

m-shahbazi@araku.ac.ir

چکیده

مبالغه از جمله برجسته‌ترین شگردهای کلامی است که از دیرباز توجه بسیاری از زبان‌پژوهان را به خود جلب کرده و به‌گونه‌ای ویژه در ذیل علم بدیع طرح یافته است. آنچه درباره این فن بدیعی، مانند هر فن بدیعی دیگری، مهم است آنکه طی چه فرایندی آفرینش یافته و چگونه دریافت و خوانش شده است. پژوهش حاضر برای پاسخ به چنین پرسش بنیادینی، روش توصیفی تحلیلی را در پیش گرفته و با بهره‌مندی از نظریه کاربردشناختی «اصل همکاری گرایس» به تجزیه و تحلیل فرایند ساختی - معنایی این فن بدیعی پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که آفرینش فن بدیعی مبالغه براساس بر رعایت‌نکردن آنچه گرایس قاعده «کیفیت» می‌نامند، استوار است؛ چراکه در روند آفرینش این فن، متکلم از اینکه اطلاعاتی درست و استدلال‌پذیر در اختیار مخاطب قرار دهد، خودداری کرده و بدین‌گونه قاعده کیفیت را رعایت نمی‌کند؛ البته باید توجه داشت که رعایت‌نکردن قاعده کیفیت در این فرایند عامدانه و به‌گونه‌ای آشکار و تشخیص‌پذیر بوده [= نقض قاعده کیفیت] و متکلم نه با هدف فریب‌دادن یا گمراه‌ساختن مخاطب [= تخطی از قاعده کیفیت]، بلکه با هدف رهنمون‌ساختن وی به «تضمن مکالمه‌ای» دست به چنین کاری می‌زند. این مطلب می‌تواند معیاری دقیق برای تمییز مبالغه از سخن دروغین قلمداد شود. **کلیدواژه‌ها:** بدیع، مبالغه، کاربردشناسی، گرایس، اصل همکاری، قاعده کیفیت، تضمن‌های مکالمه‌ای.

* مسؤول مکاتبات

رحمانی، حسن، مختاری، قاسم، جرفی، محمد، اناری بزجلویی، ابراهیم، شهبازی، محمود. (۱۴۰۳). خوانشی کاربردشناختی از فن بدیعی "مبالغه" بر اساس "اصل همکاری" گرایس. *فنون ادبی*، ۱۶ (۴)، ۱۵-۳۲.

۱. مقدمه

بدیع، علم سخن‌وری است و می‌کوشد تا روش نیکو سخن‌گفتن را به ما بیاموزد. این علم مجموعه‌ای از شگردها و شیوه‌های کلامی را در بر گرفته است که اگر به‌درستی استفاده شود، روح و جان شنونده را مجذوب خود ساخته و او را با آنچه قصد متکلم است همراه می‌کند. باوجود چنین ارزش و اهمیتی، شاهد آنیم که سالیانی دراز غبار کهنگی و فرسودگی بر چهره زیبا و فریبای این علم نشست است و تلاش چندانی برای تبیین علمی ظرافت‌ها و لطافت‌های آن صورت نمی‌گیرد. از همین رو آنچه دغدغه پژوهش حاضر قرار گرفته، آن است که با بهره‌مندی از داده‌های زبان‌شناسی معاصر به واکاوی فنون بدیعی پرداخته شود تا تصویری هرچه علمی‌تر از این فنون پیش روی مخاطب قرار گیرد.

فن بدیعی «مبالغه» (Exaggeration) ازجمله این فنون ارزشمند است که با توجه به کاربرست فراوانش در زبان ادبی و روزمره و نیز قرابت شبهه‌ناکش با سخن دروغین شایستگی آن را دارد که پیش‌از هر فن بدیعی دیگری واکاوی و خوانش شود. آنچه در گام نخست درباره این فن بدیعی، مانند دیگر فنون بدیعی، مهم به نظر می‌رسد آن است که طی چه فرایندی آفرینش یافته و چگونه دریافت و خوانش شده است. بی‌شک پاسخی علمی به این پرسش تصویر روشنی از فن مبالغه پیش روی مخاطب امروزی قرار می‌دهد و چه‌بسا دامان این فن بدیعی را از ردیلتی که سالیانی دراز از سوی برخی سخن‌پژوهان به آن نسبت داده شده است پاکیزه کند.

در پژوهش حاضر برای پاسخ به چنین پرسش بنیادینی به سراغ یکی از نظریه‌های برجسته در رویکرد «کاربردشناسی زبان» (Pragmatics) با نام «اصل همکاری» (Cooperative principle) رفته و براساس آن به تجزیه و تحلیل فرایند ساختی - معنایی فن بدیعی مبالغه پرداخته‌ایم. به نظر می‌رسد که این نظریه کاربردشناختی با تبیین صحیحی که از اصول و قواعد منطقی حاکم بر یک گفت‌وگو ارائه می‌دهد، بتواند پرده از نحوه آفرینش فن بدیعی مبالغه برداشته و مرز میان آن و سخن دروغین را آشکار کند.

۱-۱. پیشینه پژوهش

با جستجو در میان پژوهش‌های صورت‌گرفته درباره فنون بدیعی، اثری که براساس اصل همکاری گرایش به مطالعه فن مبالغه پرداخته باشد یافت نشد. چنان‌که این امر در رابطه با دیگر فنون بدیعی نیز صورت نگرفته است و پژوهش حاضر در این زمینه اثری پیشگام و نو به‌شمار می‌رود. با این وجود پژوهش‌های ارزشمندی درباره فن مبالغه مشاهده می‌شود که از زوایای گوناگونی به مطالعه این فن بدیعی پرداخته‌اند. مهم‌ترین این آثار عبارتند از:

- مقاله «مبالغه؛ تصویری فراتر از خیال» از محمدحسین محمدی و میثم حاجی‌پور (۱۳۹۲)، نویسندگان ضمن پرداختن به تعریف مبالغه و اقسام آن و نیز بیان ارزش‌های زیبایی‌شناختی آن معتقدند که مبالغه تصویری است فراتر از خیال بشر و ابزاری است در دست شاعر تا با بسط و تأکید کلام، سخن خویش را اعتلا دهد.

- مقاله «مبالغه در قرآن» از عبدالله رادمرد و صالحه غضنفری‌مقدم (۱۳۹۴)، نویسندگان ضمن بررسی آیات قرآنی مشتمل بر فن مبالغه معتقدند که کاربرست این فن در قرآن کریم نه تنها خدشه‌ای به ساحت مقدس آن وارد نمی‌سازد؛ بلکه سبب اثرگذاری بیشتر آیات وحی بر روی مخاطب می‌شود.

- مقاله «تحلیلی فرامتنی بر مبالغه در قرآن» از بهجت‌السادات حجازی (۱۳۹۵)، نویسنده ضمن بررسی آیه ۴۰ سوره اعراف معتقد است که کاربرست مبالغه در این آیه مبارکه برای اثبات حقیقتی انکارناپذیر، یعنی محال‌بودن ورود تکذیب-کنندگان به بهشت بوده است.

- مقاله «فن مبالغه در سنت بلاغت اسلامی و جنبه‌های بلاغی آن» از رمضان رضایی (۱۳۹۷)، نویسندگان ضمن پرداختن به پیشینه پیدایش فن مبالغه در سنت بلاغی و ارتباط آن با دیگر شگردهای بلاغی معتقدند که کاربرد این فن در کنار فنون

دیگری چون تشبیه، استعاره، کنایه، اطناب، حسن تعلیل و قصر بر لطف معنی و دلنشینی بیشتر کلام افزوده و این فنون به‌ضرورت برای تزئین کلام نیستند؛ بلکه نقش برجسته در دلالت معنایی دارند.

- مقاله «مبالغه و گرافه‌آرایی در قرآن و احادیث» از محمد عالم‌زاده نوری (۱۳۹۸)، نویسنده ضمن تأکید بر کاربست شیوه‌های مبالغه در کلام خدای متعال و امامان معصوم به تفاوتی اساسی میان مبالغه و کذب قائل بوده و معتقد است که گوینده در این اسلوب بیانی، برخلاف کذب، هرگز قصد فریب و تزویر ندارد و به همین دلیل سخن را در هاله‌ای از قراین حالی و شواهد عقلی و سیاقی عرضه می‌کند؛ به‌گونه‌ای که مخاطب حتی بدون دقت و تأمل، هرگز معنای ظاهری را برداشت نمی‌کند.

- مقاله «تبیین کارکرد استدلالی - اقناعی فن بدیعی اقتباس براساس تکنیک احتجاجی حجت سلطه» از حسن رحمانی و همکاران (۱۴۰۱)، این تحقیق براساس یکی دیگر از نظریه‌های کاربردشناختی با عنوان "احتجاج" به بررسی یکی دیگر از فنون بدیعی با عنوان «اقتباس» پرداخته است و همچون پژوهش حاضر توانسته است تصویری مبتنی بر داده‌های رویکرد کاربردشناسی از یک فن بدیعی پیش روی مخاطب قرار دهد.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- فن بدیعی «مبالغه»

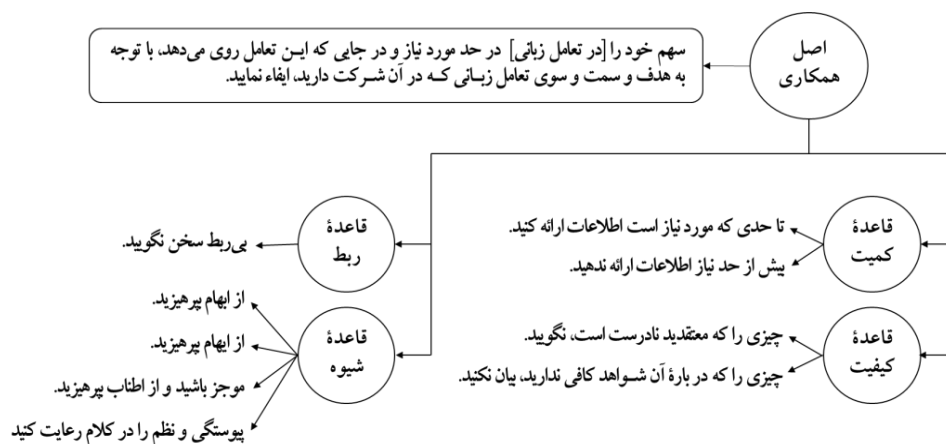
مبالغه از ماده «بَلَّغَ» و به معنای «نهایت کوشش در امری» است؛ به‌گونه‌ای که کوشش به بالاترین حد خود رسیده و هیچ‌گونه کاستی و کوتاهی در آن صورت نپذیرد (ر.ک. الزبیدی، ۱۹۸۷، ج. ۴۵۱/۲۲). این مفهوم لغوی با آنچه که از کاربرد آن در علم بدیع به چشم می‌خورد هم‌خوانی کامل دارد؛ چراکه براساس فن بدیعی مبالغه، فرد در توصیف کسی یا چیزی زیاده‌روی می‌کند تا بدان‌جا که از حد عادت گذشته و برای شنونده شگفت‌انگیز می‌نماید (ر.ک. همایی، ۱۳۸۹، ص. ۱۷۱).

گفتنی است که این شیوه کلامی به‌سبب ریشه‌های استواری که در ذات افراط‌گرا و نیز تخیل‌گرایی بشری دارد شاید هیچ‌گاه با کلام بشری بیگانه نبوده است. از همین روست که در کهن‌ترین کتب بلاغی نیز از اشاره به آن غفلت نشده و با نام‌های گوناگونی همچون «الإفراط، الإغراق، المبالغة، التبلیغ، الغلو» به سخن از آن پرداخته‌اند. ابن‌ابی‌الإصبع مصری (۶۵۴هـ) در این باره توضیح می‌دهد که ابن‌معتز عباسی (۲۹۶هـ) از این فن با نام «الإفراط فی الصفة» سخن گفته است، حال‌آنکه پس از وی، قدامه‌بن‌جعفر (۳۳۷هـ) آن را «المبالغة» نامیده است و پس از آن دو، برخی نیز نام «التبلیغ» را بر آن نهاده‌اند که البته در این میان تسمیه قدامه به‌سبب سبکی و شهرت بیشتر، استقبال افراد بیشتری را در بر گرفته است (ر.ک. ابن‌ابی‌الإصبع، ۱۹۵۷، ج. ۵۴/۲). فارغ از بحث تسمیه آنچه مهم به نظر می‌رسد درس‌نامه مدونی از فن مبالغه است که نخستین بار توسط خطیب قزوینی (۷۳۹هـ) در علم بدیع با عنوان «المبالغة» طرح یافته و مشتمل بر سه فن «التبلیغ، الإغراق و الغلو» قرار داده شده است. اهمیت این درس‌نامه از آن روست که سرلوحه بسیاری از بلاغت‌پژوهان پسین قرار گرفته و حتی در دوران معاصر نیز معمولاً به‌شیوه آن از فن مبالغه سخن می‌رود.

در آثار بلاغی فارسی رادویانی (قرن پنجم) از این فن با عنوان «اغراق فی الصفة» سخن می‌گوید و پس از وی وطواط (۵۷۳هـ) عنوان «مبالغت» را نیز در تعریف این فن وارد می‌کند. پس از این دو، ظاهراً واعظ کاشفی سبزواری (۹۱۰هـ) نخستین کسی است که به پیروی از خطیب قزوینی اصطلاح «مبالغت» را برای مفهومی مشتمل بر سه فن «تبلیغ، اغراق الصفة و غلو» به‌کار می‌برد و بدین‌گونه مجال مناسبی را برای رواج و گسترش درس‌نامه خطیب قزوینی در میان بلاغت‌پژوهان فارسی‌زبان فراهم می‌کند.

۲-۲. نظریه «اصل همکاری»

«اصل همکاری» از جمله مهم‌ترین نظریه‌های کاربردشناختی در خصوص قوانین حاکم بر تعامل‌های زبانی است که هربرت پل گرایس (Herbert Paul Grice) - فیلسوف تحلیل زبانی انگلیسی‌تبار - آن را ارائه داده و بنیان نهاده است. وی در مقاله خود با عنوان «منطق و گفت‌وگو» (Logic and Conversation) چنین استدلال می‌کند که تعامل‌های زبانی، زنجیره‌ای از اظهارات از هم گسسته نیستند که اگر چنین باشد دیگر منطقی و معقول نخواهند بود، این تعامل‌ها در اساس تلاش‌هایی هم‌پارانه هستند و هر یک از طرفین ارتباطی، هدف یا مجموعه‌ای از اهداف مشترک یا دست‌کم جهت‌گیری‌های توافق‌شده را در آن تعامل تشخیص می‌دهند (Grice, 1975, p. 45). وی این اندیشه کلی را با عنوان «اصل همکاری» مطرح ساخته و معتقد است که تحقق این اصل در گرو رعایت چهار «قاعده» (Maxim) اساسی است که با الهام از اندیشه‌های فیلسوف سرشناس آلمانی، ایمانوئل کانت (Immanuel Kant)، آنها را با عنوان‌های «کمیت» (Quantity)، «کیفیت» (Quality)، «ربط» (Relation) و «شیوه» (Manner) نام‌گذاری می‌کند. شکل زیر چارچوب کلی اصل همکاری گرایس و قواعد چهارگانه آن را نشان می‌دهد:

شکل (۱): اصل همکاری گرایس و قواعد چهارگانه آن.

أ) **قاعده «کمیت»**، به میزان اطلاعاتی مربوط می‌شود که باید در یک تعامل زبانی ارائه شود. کاتینگ (Joan Cutting) در این‌باره توضیح می‌دهد که اگر متکلم از ارائه اطلاعات کافی و لازم برای یک تعامل زبانی خودداری کند، ممکن است مخاطب قادر به تشخیص موضوع نشود. از سویی دیگر، او می‌داند که ارائه اطلاعاتی بیش از میزان نیاز سبب آزردهی و رنجش خاطر مخاطب می‌شود (see: Cutting, 2002, p. 35-36).

ب) **قاعده «کیفیت»**، به راستی و صداقت در ارائه اطلاعات در یک تعامل زبانی مربوط می‌شود. به باور گرایس عملیاتی‌شدن دیگر قواعد، صرفاً با فرض رعایت قاعده کیفیت امکان‌پذیر می‌باشد. این امر بدین معناست که اگر اطلاعات تبادل‌شده مطابق با دیگر قواعد باشد، ولی صادقانه نباشد و مخاطب پی به این نکته ببرد، دیگر حاضر به ادامه تعامل زبانی با وی نخواهد بود. از همین رو گرایس معتقد است فردی که در گفتار خود بی‌جهت درازگویی می‌کند نسبت به فردی که سخن نادرستی بیان می‌کند، کمتر سرزنش می‌شود (see: Grice, 1975, p. 46).

ج) **قاعده «ربط»**، به مرتبط‌بودن اطلاعات ارائه‌شده با موضوع یک تعامل زبانی مربوط است. چنان‌که پالتریج (Brian Paltridge) توضیح می‌دهد این قاعده فرد را ملزم می‌کند تا در یک تعامل زبانی، مرتبط با موضوع گفت‌وگو سخن بگوید و یا اینکه انحراف از موضوع اصلی را خاطر نشان کند (see: Paltridge, 2012, p. 4)؛ چراکه هرگونه سخن انحرافی ممکن است به پایان گفت‌وگو بینجامد.

د) **قاعده «شیوه»**، به وضوح و شفافیت اطلاعات ارائه شده در یک تعامل زبانی مربوط می شود. باید توجه داشت که این قاعده تفاوت ماهوی با سه قاعده دیگر دارد و آن اینکه اگر سه قاعده پیشین به طور مستقیم به خود «آنچه گفته می شود» مربوط می شدند، این قاعده به نحوه بیان و چگونگی تعبیر از «آنچه گفته می شود» مربوط می شود. براین اساس متکلم هر آنچه را که در سه قاعده پیشین ذکر شده بود، به گونه ای شفاف و درخور فهم در اختیار مخاطب قرار می دهد؛ بدین سان که اطلاعات کافی و لازم، صادقانه و مستدل و در نهایت مرتبط با موضوع گفت و گو شده را بی هیچ پیچیدگی و دوپهلویی به صورت منظم و در کوتاه ترین تعابیر ممکن به مخاطب انتقال می دهد (See: Grice, 1975, p. 46).

با اینکه قواعد چهارگانه فوق ویژگی های اساسی یک تعامل زبانی معقول را نشان می دهند؛ اما گرایس خود به خوبی می داند که سخنان تبادل شده در تعامل های زبانی همواره مطابق با این قواعد نبوده و در موارد فراوانی از رعایت آنها خودداری می شود و سخن وران حتی با علم به این موضوع گفت و گوی خود را ادامه داده و به پایان می رسانند؛ از این رو باید توجه داشت که آنچه گرایس از طرح اصل همکاری مد نظر داشته هرگز این نبوده است که افراد را ملزم به رعایت قواعد چهارگانه آن در گفت و گوهای خود نشان دهد؛ بلکه نکته اساسی در عکس این ماجرا نهفته است. در واقع مسئله مد نظر گرایس در اصل همکاری این بوده است که نشان دهد افراد در موارد فراوانی از رعایت این قواعد خودداری می کنند. وی و دیگران پنج حالت را برای رعایت نکردن این قواعد بر می شمردند که عبارتند از:

أ) **نقض قواعد (Flouting a Maxim)**: این حالت مهم ترین حالتی است که در خصوص رعایت نکردن قواعد مطرح شده و به آنچه گرایس «تضمن مکالمه ای» (Conversational Implicature) می نامد، می انجامد. متکلم در این حالت عامدانه و به گونه ای آشکار و تشخیص پذیر بدون آنکه قصد فریب دادن یا گمراه ساختن مخاطب را داشته باشد قاعده ای را رعایت نمی کند؛ چراکه می خواهد توجه مخاطب را به معنای افزون یا متفاوت از آنچه گفته شده [=تضمن مکالمه ای] برانگیزد (See: Thomas, 2013, p. 65). مخاطب نیز با اطمینان به این امر که متکلم پایبند به اصل همکاری است، هرگونه نقض ظاهری قواعد را نشانه هدف داری قلمداد می کند که او را به معنایی فراتر از معنای ظاهری آنچه گفته شده است رهنمون می کند.

ب) **تخطی از قواعد (Violating a Maxim)**: متکلم در این حالت، عامدانه و آگاهانه، اما به گونه ای غیر آشکار و تشخیص ناپذیر، قاعده ای را رعایت نمی کند تا بدین گونه مخاطب را به اشتباه انداخته و او را فریب دهد (See: Grice, 1975, p. 49)؛ به سخن دیگر، در این حالت متکلم عامدانه اطلاعاتی ناکافی، نادرست، نامربوط و یا ناشفاف ارائه می دهد و مخاطب به اشتباه تصور می کند که گوینده براساس اصل همکاری عمل نموده و قواعد چهارگانه را رعایت کرده است (See: Cutting, 2002, p. 40).

ج) **تخلف از قواعد (Infringing a Maxim)**: متکلم در این حالت، نه با هدف ایجاد تضمن و نه با هدف فریب دادن مخاطب خود، بلکه به سبب نقصان در کنش زبانی قاعده ای را رعایت نمی کند (See: Thomas, 2013, p. 74). توماس دلایلی را برای این حالت بر می شمرد؛ از جمله آنکه ممکن است متکلم به زبان تکلم شده تسلط کافی نداشته باشد (کودک یا زبان آموز)، توانش زبانی متکلم به دلایلی مشکل پیدا کرده باشد (در حالت مستی، هیجان، عصبی)، متکلم گرفتار آسیب شناختی شده باشد و یا اینکه به صورت مادرزادی نتواند به طور واضح در ارتباط با موضوع سخن بگوید (See: Thomas, 2013).

د) **انصراف از قواعد (Opting out of a Maxim)**: متکلم در این حالت چون تمایلی به شرکت در مکالمه ندارد؛ از این رو از رعایت قاعده ای خاص صرف نظر می کند. باید توجه داشت که در این حالت متکلم قصد ایجاد معنای تضمینی ندارد، به علاوه آنکه نمی خواهد این کار وی حاکی از همکاری نکردن به نظر برسد. توماس توضیح می دهد که در مواردی متکلم به دلایلی (قانونی یا اخلاقی) از پاسخ به سوالی که مخاطب در حالت عادی انتظار شنیدن آن را دارد خودداری می کند. (See: Thomas, 2013).

ه) تعلیق قواعد (Suspending a Maxim): در این حالت به علل فرهنگی یا عقیدتی خاص هیچ انتظاری از جانب شرکت‌کنندگان در مکالمه درباره رعایت برخی قواعد وجود ندارد؛ از این رو رعایت نکردن یک قاعده خاص به‌عنوان یک اصل پذیرفته‌شده هیچ نوع تضمینی ایجاد نمی‌کند.

چنان‌که اشاره شد در میان حالت‌های پنج‌گانه فوق، آنچه بیش از همه اهمیت داشته و در کانون توجه گرایس قرار گرفته است، حالت نخست، یعنی «نقض قواعد» است که به ایجاد «تضمن‌های مکالمه‌ای» می‌انجامد. تضمن، چنان‌که لاینز (John Lyons) می‌گوید، فرایند درک معنای ضمنی است؛ یعنی معنایی که در ظاهر پاره‌گفتارهای ما وجود ندارد؛ ولی می‌توان آن را درک کرد (ر.ک. لاینز، ۱۳۹۱، ص. ۳۹۰). این مفهوم بیانگر آن است که معنای یک پاره‌گفتار تنها در آنچه که آشکارا از طریق زبان اظهار می‌شود خلاصه نمی‌شود؛ بلکه بخش شایان توجهی از این معنی به‌صورت پنهانی در ضمن پاره‌گفتار جای‌گرفته و طی فرایندهایی عقلانی و قاعده‌مند به مخاطب انتقال می‌یابد. در واقع گرایس با طرح اصل همکاری بر آن است که نشان دهد فرد چگونه با نقض هریک از قواعد چهارگانه معنایی تضمینی را در کلام خود جای‌داده و مخاطب را متوجه آن می‌کند. پس از تبیین مبانی نظری پژوهش، اینک به سراغ نمونه‌هایی از تعاریف فن مبالغه و نیز نمونه‌هایی مشتعل بر این فن بدیعی می‌رویم تا براساس داده‌هایی که نظریه کاربردشناختی اصل همکاری پیش‌رویمان قرار داده است، تصویر روشن‌تری از مکانیزم ارتباطی فن مذکور به‌دست دهیم.

۳- ذکر و بررسی نمونه‌ها

۳-۱- تعاریف

۳-۱-۱-۱- قدامة بن جعفر (۳۳۷هـ): «هِيَ أَنْ يَذْكَرَ الشَّاعِرُ حَالاً مِنَ الْأَحْوَالِ فِي شِعْرٍ لَوْ وَقَفَ عَلَيْهَا لِأَجْزَأُ ذَلِكَ فِي الْعَرَضِ الَّذِي قَصَدَهُ، فَلَا يَتَّفِقُ حَتَّى يَزِيدَ فِي مَعْنَى مَا ذَكَرَهُ مِنْ تِلْكَ الْحَالِ مَا يَكُونُ أَوْلَى بِمَا قَصَدَ لَهُ» (قدامة بن جعفر، ۱۳۰۲ق، ص. ۵۰). ترجمه: «آن است که شاعر در شعر خود حالتی را ذکر کند که اگر بر [حد حقیقی] آن متوقف شود، همان او را در غرض مقصود کفایت کند؛ اما [در این حد] متوقف نمی‌شود تا معنای آن حالت را زیادت بخشیده و از این طریق نسبت به غرض مقصود بلیغ‌تر و رساتر شود».

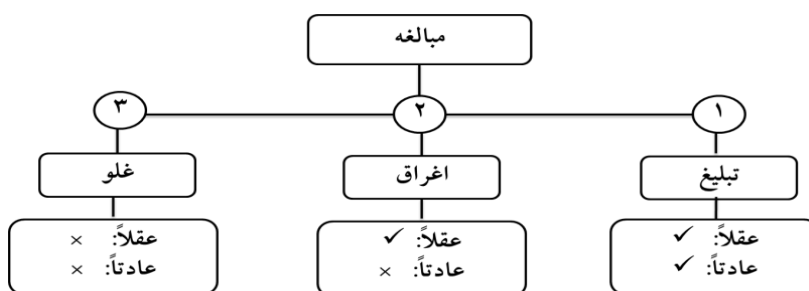
۳-۱-۲- رادویانی (قرن پنجم): «پارسی وی در رفتن بود اندر صفت، چنان‌که خرد اندر پذیرفتن وی بشمَد» (الرادویانی، ۱۳۶۲، ص. ۶۲).

۳-۱-۳- الخطیب القزوینی (۷۳۹هـ): «أَنْ يُدْعَى لَوْصِفِ بُلُوغُهُ فِي الشَّدَّةِ أَوْ الضَّعْفِ حَدًّا مُسْتَحِيلًا أَوْ مُسْتَبَعْدًا؛ لِئَلَّا يُظَنَّ أَنَّهُ غَيْرُ مُتَنَاهٍ فِيهِ، وَتَنْحَصِرُ فِي التَّبْلِيغِ، وَالْإِعْرَاقِ، وَالْغُلُوِّ؛ لِأَنَّ الْمُدْعَى إِنْ كَانَ مُمَكِّنًا عَقْلًا وَعَادَةً فَتَبْلِيغٌ ... وَإِنْ كَانَ مُمَكِّنًا عَقْلًا لَا عَادَةً فَإِعْرَاقٌ ... وَإِلَّا فَغُلُوٌّ» (الخطیب القزوینی، ۱۹۰۴م، ص. ۳۷۰-۳۷۱). ترجمه: «ادعانمودن، رسیدن وصفی است در شدت و ضعف به حدی که آن حد یا محال است و یا بعید تا گمان نشود که آن وصف به نهایت نرسیده است. این فن منحصر بر سه قسم «تبلیغ»، «اغراق» و «غلو» است؛ بدین‌سان که اگر آن امر ادعایی عقلاً و عادتاً ممکن باشد تبلیغ خواهد بود ... و اگر عقلاً ممکن باشد ولی عادتاً نه، اغراق خواهد بود ... وگرنه غلو خواهد بود».

۳-۱-۴- جلال‌الدین همایی: «آن است که در صفت‌کردن و ستایش و نکوهش کسی یا چیزی افراط و زیاده‌روی کنند، چنان‌که از حد عادت معمول بگذرد و برای شنونده شگفت‌انگیز باشد» (همایی، ۱۳۸۹، ص. ۱۷۱).

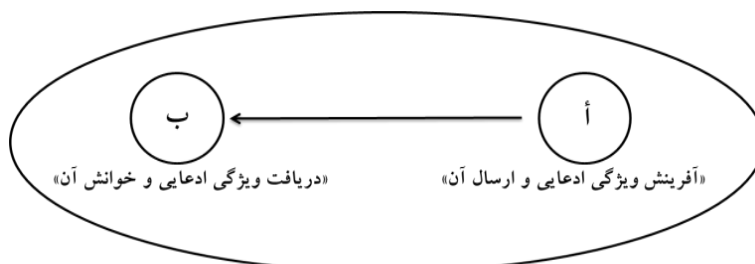
تعاریف‌های فوق از فن بدیعی مبالغه ما را به نکات مهمی رهنمون می‌کند؛ از جمله اینکه:

۱- تمامی نمونه‌ها حول این نکته محوری می‌چرخند که در فرایند شکل‌گیری فن مبالغه ویژگی کسی یا چیزی از حد واقعی خود خارج می‌شود. در این میان نمونه سوم توضیح می‌دهد که این خروج ممکن است در سه سطح صورت پذیرد. در سطح نخست، خروج به میزانی است که هم از نظر عقلی و هم در واقعیت هستی امکان تحقق آن وجود دارد [= تبلیغ]، در سطح بالاتر، خروج به میزانی است که تحقق آن از نظر عقلی ممکن است ولی در واقعیت هستی معمولاً چنین امری رخ نمی‌دهد [= اغراق] و در بالاترین سطح، خروج به میزانی است که تحقق آن نه تنها در واقعیت هستی ممکن نیست؛ بلکه از نظر عقلی نیز تحقق چنین امری امکان‌پذیر نیست [= غلو]. براین اساس آنچه سبب تمایز میان سه سطح می‌شود، میزان فاصله‌ای است که از حقیقت و واقعیت گرفته می‌شود.

شکل (۲): اقسام سه‌گانه فن مبالغه

۲- در فرایند شکل‌گیری فن مبالغه، فرد (أ)، نهایت برخورداری کسی یا چیزی از یک ویژگی معینی را ادعا می‌کند. در تمامی نمونه‌ها به نحوی به این فرد اشاره شده است. این اشاره در نمونه (۱) به صورت فاعل مذکور [الشاعر] و در نمونه (۲) به صورت فاعل محذوف [در رفتن] و در نمونه‌های (۳) و (۴) به صورت فاعل مجهول [أَنْ يُدْعَى / ... کنند] صورت گرفته است؛ اما شواهد حاکی از آن است که فرد (أ) در این فرایند نمی‌تواند تنها باشد؛ بلکه در برابرش فرد (ب) قرار می‌گیرد که ادعای مذکور به گوشش رسیده و توسط وی خوانش می‌شود. نمونه (۲) از این فرد با عبارت [خرد] یاد می‌کند که منظور، خرد و اندیشه فردی است که در مواجهه با چنین ادعایی برآشفته و شگفت‌زده می‌شود. در نمونه (۳) با عبارت [إِثْلًا يُظَنَّ ...] به این فرد اشاره شده است که در نتیجه چنین ادعایی یقین می‌کند که موصوف در برخورداری از آن صفت به حد نهایی و کمال رسیده است. نمونه (۴) نیز به صراحت با عبارت [شنونده] از این فرد یاد می‌کند که شنیدن چنین ادعایی او را به شگفتی وا می‌دارد. پس به‌طور کلی فن مبالغه توسط فرد (أ) به‌عنوان «متکلم» آفرینش یافته و به‌کارگرفته می‌شود تا توسط (ب) به‌عنوان «مخاطب» دریافت و خوانش شود. از همین رو تأکید می‌کنم که شکل‌گیری فن مبالغه در بستری ارتباطی [متکلم ← مخاطب] شکل می‌گیرد.

شکل (۳): ساختار ارتباطی فن مبالغه

۳- در مورد نخست گفتیم که آنچه اساس آفرینش فن مبالغه قرار گرفته خروج یک ویژگی معین از حد واقعی خود است؛ بدین معنی که فرد (أ) ویژگی کسی یا چیزی را که دارای میزان معین و مشخصی است از حد واقعی خود خارج ساخته و بیشتر و یا کمتر از آن چیزی که در جهان خارجی حقیقت دارد به فرد (ب) عرضه می‌دارد. این مطلب مؤید آن است که سخن در فرایند آفرینش این فن، براساس شیوه‌های معمول جریان نمی‌یابد؛ چرا که معمول آن است که فرد به هنگام ذکر ویژگی‌های کسی یا چیزی آن را در حد واقعی و آن‌طور که در جهان خارجی حقیقت دارد بیان کند، نه بیشتر و نه کمتر. براین‌اساس باید گفت که در فرایند شکل‌گیری فن مبالغه برخی هنجارهای زبانی نادیده انگاشته می‌شوند. از این ویژگی فن مبالغه با نام ویژگی «هنجارگریزی» یاد می‌کنیم.

۴- اینکه فرد (أ) در فرایند آفرینش فن مبالغه چنین هنجاری را نادیده می‌گیرد، نه به این سبب است که وی در اثر حالاتی غیرهوشیارانه گرفتار هذیان‌گویی شده و ادعایی گزاف که گاهی نه با واقعیت هستی هم‌خوانی دارد و نه با امکان عقلی مطرح می‌کند، چنان‌که این عمل وی از روی دروغ‌گویی و به‌سبب گمراه‌ساختن فرد (ب) نیست؛ بلکه این عمل کاملاً آگاهانه و هوشیارانه و به‌سبب منظوری معین صورت می‌پذیرد. در واقع منظور فرد (أ) از این هنجارگریزی فهماندن این نکته به فرد (ب) است که کسی یا چیزی در برخورداری از یک ویژگی معین به تمام و کمال رسیده است. در نمونه (۳) با ذکر عبارت [ثَلَا يُظَنَّ...] به این مطلب تصریح شده است. در نمونه (۱) نیز چنین آمده است که فرد با زیاده‌روی در معنای یک ویژگی درصدد است تا معنای مد نظر خود را به‌صورتی رساتر و گویاتر به فرد مقابل منتقل کند، از همین رو از فرد (ب) انتظار می‌رود که به هنگام مواجهه با گفته‌ای مشتمل بر فن مبالغه در معنای ظاهری گفته متوقف نشود؛ بلکه باید فراتر رفته و در جستجوی معنای پنهانی آن باشد. این ویژگی را ویژگی «هدف‌مندی» فن مبالغه می‌نامیم.

۳-۲- مثال‌ها

نمونه ۱: «أَبْلِ الْهَيَّوَى أَسْفَا يَوْمَ النَّوَى بَدَنِي رُوحٌ تَرَدَّدُ فِي مِثْلِ الْخِلَالِ إِذَا كَفَى بِجِسْمِي مُجُولاً أَتْنِي رَجُلٌ»	وَفَرَّقَ الْهَجْرُ بَيْنَ الْجَفْنِ وَالْوَسَنِ أَطَارَتِ الرِّيحُ عَنْهُ الثَّوْبَ لَمْ يَبِينِ لَوْلَا مُخَاطَبَتِي إِلَيْكَ لَمْ تَرَيَّ» (المتنبي، ۲۰۱۲م، ص. ۴۰۶)
---	---

ترجمه: «عشق از شدت اندوه فراق، بدنم را پوساند و هجران یار میان چشمانم و خواب فاصله انداخت. مرا روحی است که در بدنی همچون چوب نازک رفت‌وآمد می‌کند؛ چنان‌که اگر باد لباسم را برکنده و کنار بیندازد از شدت لاغری کسی مرا نخواهد دید. از شدت لاغری بدنم همین را بگویم که اگر با تو سخن نگویم مرا نخواهی دید».

در این نمونه شاعر [= (أ)] چنین ادعا می‌کند که غم هجران با جسم او چنان‌کرده که اگر باد لباس را از روی آن برکنند و براندازد و یا اینکه اگر با او سخن گفته نشود، رؤیت نخواهد شد، حال‌آنکه چنین چیزی عادتاً و عقلاً شدنی نیست [= غلو]. مگر می‌شود آدمی به قدری لاغر شود که دیده نشود؟! [= هنجارگریزی]، از همین رو بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «از غم هجران به‌شدت در عذاب است و جسمش شدیداً نحیف و لاغر شده است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۲: «وَأُكْرِمُ جَارِزَنَا مَادَامَ فِينَا وَأُتْبِعُهُ الْكَرَامَةَ حَيْثُ مَالَا»	(عبدالجابر، ۱۹۸۴م، ص. ۹۸)
---	---------------------------

ترجمه: «ما همسایه‌مان را تا زمانی که در میان ما سکونت دارد اکرام می‌کنیم و هرکجا که برود کرامت خود را با او همراه می‌کنیم».

در این نمونه شاعر [= (أ)] ادعا می‌کند که همسایه‌اش را آن زمانی که در جوارش ساکن باشد، همواره اکرام می‌کند؛ اما اگر وی بار سفر بسته و به مکانی دیگر بکجد نیز همچنان دست از اکرام او برنداشته و فضل و کرم خود را به‌سوی او روانه می‌کند. این امر هر چند از نظر عقلی شدنی است، معمولاً در واقعیت هستی رخ نمی‌دهد [= اغراق]. شاعر نیز از این عادت هستی استثنا نبوده و پیداست که وقتی همسایه‌اش به مکانی دیگر کوچ کند، پیوند میان‌شان نیز به سستی خواهد گرایید، از همین رو می‌گوییم که این ویژگی حقیقتاً در شاعر یافت نمی‌شود و خود او نیز حقیقتاً چنین ویژگی‌ای را در خود نمی‌بیند [= هنجارگریزی]؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «انسان بسیار کریمی است و تا توان دارد در اکرام دیگران کوتاهی نمی‌کند» [= هدف‌مندی].

نمونه ۳: «وَأَخَفْتُ أَهْلَ الشَّرِكِ حَتَّىٰ إِنَّهُ لَتَحَافُكَ النَّطْفُ الَّتِي لَمْ تُخْلَقِ»

(أبونواس، بی‌تا، ص. ۴۵۲)

ترجمه: «تو [هارون الرشید] مشرکان را ترساندی تا جایی که نطفه‌هایی که هنوز آفرینش نیافته‌اند نیز از تو می‌ترسند». در این نمونه شاعر [= (أ)] در توصیف ممدوح خود ادعا می‌کند که حتی نطفه‌هایی که هنوز آفریده نشده‌اند از ترس او به خود می‌لرزند؛ حال آنکه چنین چیزی عقلاً و عادتاً شدنی نیست [= غلو]. مگر می‌شود که نطفه از کسی بترسد؟! آن هم نطفه‌ای که هنوز خلق نشده است! [= هنجارگریزی] بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه شاعر با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «فرد ممدوح بسیار شجاع و دلاور است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۴: «وَأَصْرَعُ أَيُّ الْوَحْشِ فَقَسِيئُهُ بِهِ وَأَنْزِلُ عَنْهُ مِثْلَهُ حِينَ أَرْكَبُ»

(المتنبی، ۲۰۱۲م، ص. ۱۳۹)

ترجمه: «با این اسب هرگونه حیوان وحشی را دنبال کرده و شکار می‌کنم و در نهایت همان‌گونه که بر آن سوار شدم از آن پیاده می‌شوم».

در این نمونه شاعر [= (أ)] ادعا می‌کند که سوار بر اسبش انواع گوناگونی از حیوانات وحشی را دنبال کرده و با موفقیت شکارشان می‌کند و پس از پایان شکار بی‌آنکه خستگی یا هر مشکل دیگری بر آن اسب عارض شود از آن به زمین فرو می‌آید. این که اسبی پس از شکار اصلاً خسته نشود هم از نظر عقلی شدنی است و هم اینکه در واقعیت هستی ممکن است چنین اسبی مشاهده شود [= تبلیغ]؛ اما مسئله آن است که اسب شاعر در حقیقت از چنین ویژگی‌ای برخوردار نیست و او نیز خود به این حقیقت کاملاً واقف است [= هنجارگریزی]. در این باره مراد وی از این گفته معنای ظاهری آن نیست؛ بلکه او صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «آن اسب بسیار تیز و چابک است و به آسانی خسته نمی‌شود» [= هدف‌مندی].

نمونه ۵: «أَسْكُرُ بِالْأَمْسِ إِنْ عَزَمْتُ عَلَى الشَّرِّ بِ غَدَاً إِنْ دَا مِنْ الْعَجَبِ»

(اعتیق، بی‌تا، ص. ۹۸)

ترجمه: «اگر فردا قصد شرب خمر کنم، روز قبل از آن مست می‌شوم».

در این نمونه شاعر [= (أ)] ادعا می‌کند که اگر فردا قصد نوشیدن شراب را داشته باشد از روز قبل مست و مدهوش آن می‌شود [= غلو]. حال آنکه چنین چیزی به‌هیچ‌وجه شدنی نیست. مگر می‌شود که شراب‌نخورده مست شد؟! [= هنجارگریزی] بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «به‌شدت اهل می و مستی است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۶: «تَكَادُ قَسِيئُهُ مِنْ غَيْرِ رَامٍ تُمَكِّنُ فِي قُلُوبِهِمُ النَّبِيَّالَا

تَكَادُ سُؤْفُهُ مِنْ غَيْرِ سَلٍّ تُجِدُّ إِلَى رِقَابِهِمْ أَنْبِيَّالَا»

(المعري، ۱۹۵۷م، ص. ۴۸)

ترجمه: «نزدیک است کمان‌هایش بدون تیرانداز، تیرها را در قلب دشمنان بنشانند و نیز نزدیک است که شمشیرهایش بی‌آنکه از نیام بیرون کشیده شده باشند، سر از تن دشمنان جدا کند».

در این نمونه شاعر [= (أ)] در توصیف ممدوح خود چنین ادعا می‌کند که نزدیک است کمانش به تنهایی و بی‌آنکه کسی با آن تیری پرتاب کند، تیرها را در قلب دشمنان بنشانند و نیز نزدیک است که شمشیرهایش بی‌آنکه از نیام بیرون کشیده شده باشند سر از تن دشمنان جدا کند [= غلو]، حال‌آنکه چنین چیزی به‌هیچ‌وجه شدنی نیست. مگر می‌شود کمانی به خودی خود تیر پرتاب کند؟! یا مگر می‌شود که شمشیرها در درون نیام بی‌آنکه بیرون کشیده شوند سر از تن دشمنان جدا کنند؟! [= هنجارگریزی] بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «فرد ممدوح بسیار شجاع و دلاور است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۷: «شود کوه آهن چو دریای آب اگر بشنود نام افراسیاب»
(فردوسی، ۱۳۷۳، د. ۱۹۴/۴)

در این نمونه شاعر [= (أ)] ادعا می‌کند که کوه سخت و سنگی از شنیدن نام افراسیاب به آب روان تبدیل می‌شود [= غلو]، حال‌آنکه چنین چیزی به‌هیچ‌وجه شدنی نیست [= هنجارگریزی]. در واقع کوه شیئی بی‌جان است و اصلاً درکی از مسائل پیرامونی ندارد که اگر هم داشت هیچ‌گاه از شنیدن نام کسی به آب تبدیل نمی‌شد. بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «افراسیاب فردی بسیار شجاع و دلاور است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۸: «به دنبال محمل چنان زار گیریم که از گریه‌ام ناچه در گسل نشیند»
(طیب اصفهانی، ۱۳۴۷، ص. ۲۸)

در این نمونه شاعر دل‌سوخته [= (أ)] چنین ادعا می‌کند که در پی کجاوه یار مسافر خود چنان زار می‌گیرد که از اشک‌های فراوانش خاک راه به باتلاقی از گل و لای تبدیل می‌شود، به‌گونه‌ای که شتر هم نمی‌تواند از آن عبور کند و از حرکت می‌ایستد و در آن فرو می‌رود [= غلو]. این ادعا درحالی مطرح می‌شود که اشک آدمی هیچ‌گاه نمی‌تواند به این شدت بوده و به‌هیچ‌وجه نمی‌تواند چنین صحنه‌ای را خلق کند [= هنجارگریزی]. بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه او با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «از هجران معشوق بسیار دردمند بوده و از چنین دردی به‌شدت می‌گیرد» [= هدف‌مندی].

نمونه ۹: «همی بکشتی تا در عدو نماند شجاع همی بدادی تا در ولی نماند فقیر»
(رودکی، ۱۳۷۳، ص. ۱۲۶)

در این نمونه شاعر [= (أ)] ادعا می‌کند که ممدوحش چنان کشتاری در میان سپاهیان دشمن به راه انداخته که حتی یک مرد دلاور در میان‌شان باقی نمانده است و نیز چنان بخششی در میان مردم سرزمین‌اش روا داشته که حتی یک فقیر نیز در میان‌شان یافت نمی‌شود. تحقق این امر هرچند از نظر عقلی ممکن به نظر می‌رسد و حتی در جهان واقعیت نیز شدنی است [= تبلیغ]؛ اما شخص ممدوح حقیقتاً نه چنین کشتاری به راه انداخته و نه چنین بخششی روا داشته است [= هنجارگریزی]. در واقع شاعر با چنین توصیفی صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «ممدوحش بسیار شجاع و دلاور بوده و در عین حال بسیار بخشنده و کریم است» [= هدف‌مندی].

نمونه ۱۰: «بگذار تا بگرییم چون ابر در بهاران کر سنگ گریه خیزد روز وداع یاران»
(سعدی، ۱۳۸۵، ص. ۸۲۰)

در این نمونه شاعر دل سوخته [= (أ)] لحظات بسیار دردناکی را سپری کرده و چنین ادعا می‌کند که در هنگامه جدایی یاران از یکدیگر چنان غم‌بار است که حتی سنگ‌ها نیز شیون و زاری می‌کنند [= غلو]، حال آنکه چنین امری از جسمی بی‌جان و بی‌احساس همچون سنگ که نماد سختی و جمود است، هیچ‌گاه سر نمی‌زند [= هنجارگریزی]. بی‌شک معنای ظاهری گفته مراد نیست؛ بلکه شاعر با این گفته صرفاً می‌خواهد به مخاطب [= (ب)] بفهماند که «روز وداع با یاران روز بسیار دردناکی است و او در چنین روزی به شدت می‌گرید» [= هدف‌مندی].

۴- تحلیل و جمع‌بندی داده‌ها

چنان‌که در تعاریف و نیز مثال‌های بررسی شده مشاهده می‌کنیم آفرینش اقسام سه‌گانه فن مبالغه بر این امر استوار است که فرد (أ) درباره کسی یا چیزی اطلاعاتی را در اختیار فرد (ب) قرار دهد که خود می‌داند نادرست بوده و یا شواهدی در این باره ارائه نشده است. از همین رو می‌توان مدعی شد که فن بدیعی مبالغه براساس رعایت نکردن آنچه گرایس قاعده «کیفیت» می‌نامد، آفریده می‌شود. در واقع فرد با رعایت نکردن قاعده «کیفیت» از اینکه اطلاعاتی درست و درخور استدلال در اختیار مخاطب قرار دهد خودداری می‌کند و از این رهگذر زمینه آفرینش فن بدیعی مبالغه را فراهم می‌آورد.

همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که رعایت نکردن قاعده کیفیت صرفاً از طریق «نقض» آن صورت گرفته و هدف از آن ایجاد «تضمن‌های مکالمه‌ای» است. این مطلب به این معنی است که حالت‌های دیگر نمی‌توانند در فرایند آفرینش فن مبالغه نقشی داشته باشند. در میان این حالت‌ها بهتر است به حالت «تخطی از قواعد» اشاره کنیم تا از رهگذر آن شاید به نزاع قدیمی درخصوص رد یا قبول فن مبالغه به‌عنوان یکی از وجوه بلاغی پایان داد. توضیح اینکه به‌کارگیری این فن در کلام سبب بحث و جدل‌های فراوانی میان بلاغ‌پژوهان شده است؛ بدین‌سان که برخی آن را کذب و از عیوب کلام برشمرده و به‌شدت به تقبیح آن پرداخته‌اند و برخی نیز آن را در اعلی درجه فصاحت کلام قرار داده و سرسختانه به دفاع از آن برخاسته‌اند و برخی دیگر نیز روشی میانه در پیش گرفته‌اند (ر.ک. العلوی، ۱۹۱۴م، ج. ۱۱۷/۳-۱۲۱؛ المدنی، ۱۹۶۸م، ج. ۲۰۷/۴-۲۱۰). در واقع آنچه سبب شده تا برخی این فن را از عیوب کلام برشمرده و رد و انکار کنند آن است که این افراد مبالغه را نوعی سخن کذب و دروغ می‌دانند [= تخطی از قاعده کیفیت]، حال آنکه به باورمان آنچه در فرایند آفرینش فن مبالغه رخ می‌دهد صرفاً با هدف ایجاد معنای تضمینی است [= نقض قاعده کیفیت] نه دروغ‌گویی و فریب. گفته برخی بدیع‌نگاران نیز مؤید همین مطلب است؛ برای نمونه شمیسا در تفاوت میان مبالغه و دروغ بر این باور است که در مبالغه برخلاف دروغ از طریق قرائن عقلی می‌شود فهمید که مطلب حقیقت ندارد (ر.ک. شمیسا، ۱۳۹۵، ص. ۹۷). طباطبایی نیز سخنی مشابه داشته و توضیح می‌دهد که در فن مبالغه مخاطب از قرائن می‌فهمد که مطلب در واقعیت به آن صورت که در سخن متکلم آمده، نیست، متکلم هم قصد ندارد که ظاهر گفته خود را برابر با واقعیت وانمود کند؛ اما در دروغ، هم متکلم می‌خواهد گفته خود را واقعیت جلوه دهد و هم مخاطب گمان می‌برد که واقعیت همان است که می‌شنود (ر.ک. طباطبایی، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۳). همایی نیز با تأکید بر وجود قرائن حالی یا مقالی در فن مبالغه مرزی آشکار میان این فن و سخن کذب قائل می‌شود و بهترین شاهد بر چنین باوری را آن می‌داند که تاکنون هیچ‌کس به‌سبب مبالغت و اغراق‌های شعری به ضلالت و فریب نیفتاده است (ر.ک. همایی، ۱۳۸۹، ص. ۱۷۴).

حال براساس آنچه در بخش حاضر گفته شد، مثال‌های پیشین را می‌شود در قالبی نوتر به‌صورت زیر تجزیه و تحلیل کرد:

نمونه ۱

(أ): غم هجران چنان مرا لاغر کرده است که از فرط لاغری به چشم دیده نمی‌شوم.

(ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست؛ از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمین مکالمه‌ای کند و آن اینکه «از غم هجران به شدت نحیف و لاغر شده است»].

نمونه ۲

(أ): من هم سایه‌ام را حتی اگر از من دور باشد اکرام می‌کنم.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری هرچند که از نظر عقلی ممکن باشد ولی در جهان واقعی معمول نبوده و او هم از قاعده عادت مستثنی نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای سازد و آن اینکه «انسان بسیار کریمی است و تا می‌تواند در اکرام دیگران کوتاهی نمی‌کند»].

نمونه ۳

(أ): نطفه‌های آفرینش نیافته از ترس ممدوح به خود می‌لرزند.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای کند و آن اینکه «فرد ممدوح بسیار شجاع و دل‌آور است»].

نمونه ۴

(أ): اسب من پس از دوندگی بسیار کاملاً تازه نفس است و هیچ‌گاه خسته نمی‌شود.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین ادعایی هرچند از نظر عقلی ممکن بوده و در جهان واقعی نیز ممکن است رخ دهد؛ ولی اسبش حقیقتاً از این ویژگی ادعایی برخوردار نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای سازد و آن اینکه «آن اسب بسیار تیز و چابک است و به آسانی خسته نمی‌شود»].

نمونه ۵

(أ): من پیش از نوشیدن شراب مست می‌شوم.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای سازد و آن اینکه «به شدت اهل می و مستی است»].

نمونه ۶

(أ): چیزی نمانده که کمان ممدوح بدون تیرانداز، تیرها را بر قلب دشمنان بنشانند و شمشیر ممدوح بی‌آنکه از نیام بیرون کشیده شده باشد سر از تن دشمنان جدا کند.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای کند و آن اینکه «فرد ممدوح بسیار شجاع و دل‌آور است»].

نمونه ۷

(أ): کوه سخت و سنگی از شنیدن نام افراسیاب به آب روان تبدیل می‌شود.
 (ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمینی مکالمه‌ای کند و آن اینکه «افراسیاب فردی بسیار شجاع و دل‌آور است»].

نمونه ۸

(أ): به دنبال کجاوه یار چنان می‌گیریم که خاک راه در اثر اشک‌هایم به باتلاقی از گل و لای تبدیل شود، به‌گونه‌ای که شتر هم نتواند از آن عبور کرده و در آن فرو رود.

(ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمین مکالمه‌ای کند و آن اینکه «از هجران معشوق بسیار دردمند بوده و از چنین دردی به‌شدت می‌گیرد»].

نمونه ۹

(أ): فرد ممدوح آن‌قدر از دشمنان کشته که دیگر هیچ فرد شجاعی در میان‌شان باقی نمانده است و آن‌قدر به مردم سرزمین‌اش مال بخشیده که دیگر در میان‌شان هیچ فقیری باقی نمانده است.

(ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین ادعایی هرچند از نظر عقلی ممکن بوده و در جهان واقعی نیز ممکن است رخ دهد؛ ولی ممدوحش در حقیقت از این ویژگی ادعایی برخوردار نیست. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمین مکالمه‌ای کند و آن اینکه «ممدوحش بسیار شجاع و دل‌آور بوده و در عین حال بسیار بخشنده و کریم است»].

نمونه ۱۰

(أ): هنگامه جدایی یاران از هم چنان غم‌بار است که حتی سنگ‌ها نیز زاری می‌کنند.

(ب): [فرد (أ) خود می‌داند که وقوع چنین امری عقلاً و عادتاً ممکن نیست، از همین رو وی در طرح چنین ادعایی صادقانه عمل نکرده است. در واقع او آگاهانه و آشکارا قاعده کیفیت را نقض کرده است تا مرا متوجه تضمین مکالمه‌ای کند و آن اینکه «روز وداع با یاران روز بسیار دردناکی است و او در چنین روزی به‌شدت می‌گیرد»].

۵. نتیجه

خوانشی کاربردشناختی از فن بدیعی مبالغه نشان می‌دهد که این فن در یک بستر کاملاً ارتباطی [متکلم ← مخاطب] آفرینش‌یافته و معنی پیدا می‌کند؛ چنان‌که در فرایند آفرینش این فن، متکلم (= أ) ویژگی کسی یا چیزی را که دارای میزان مشخصی است از حد واقعی خود خارج ساخته و بیشتر و یا کمتر از آن چیزی که در جهان خارجی حقیقت دارد به مخاطب (= ب) عرضه می‌دارد (= هنجار‌گریزی)، تا از این رهگذر نهایت برخورداری آن کس یا چیز را از آن ویژگی معین مدعی شود (= هدف‌مندی).

با تطبیق مطالب فوق با آنچه گرایس آن را اصل همکاری و قواعد چهارگانه آن مطرح می‌کند می‌شود دریافت که آفرینش فن بدیعی مبالغه براساس بر «نقض قاعده کیفیت» مبتنی است. در واقع در فرایند آفرینش این فن از فرد (أ) خواسته می‌شود تا با ارائه اطلاعاتی که خود می‌داند نادرست است و یا شواهدی برای ارائه آن وجود ندارد، قاعده «کیفیت» را «نقض» کند تا از رهگذر آن فرد (ب) را متوجه «تضمن مکالمه‌ای» کند.

پژوهش حاضر تأکید دارد که آنچه در خصوص رعایت‌نشدن قاعده «کیفیت» در فرایند آفرینش فن مبالغه رخ می‌دهد «نقض» آن است که به‌گونه‌ای آگاهانه، آشکارا و تشخیص‌پذیر صورت می‌پذیرد و نه «تخطی» از آن، که به‌گونه‌ای غیرآشکار و تشخیص‌ناپذیر بوده و با هدف فریب و به اشتباه انداختن مخاطب صورت می‌پذیرد. این مطلب معیاری دقیق برای تمییز مبالغه از سخن دروغین قلمداد می‌شود.

منابع

- ابن ابی الإصبع (۱۹۵۷م). *بدیع القرآن* (حفنی محمد شرف، تحقیق؛ ج. ۲؛ د. طبع). نهضة مصر للطباعة والنشر والتوزيع. أبونواس، الحسن بن هانئ (بی تا). *الديوان* (د. طبع). دار صادر.
- حجازی، بهجت السادات (۱۳۹۵). تحلیلی فرامتنی بر مبالغه در قرآن. *پژوهش‌های زیان‌شناختی قرآن*، ۵(۱)، ۳۷-۵۶.
<https://doi.org/10.22108/nrgs.2016.20530>
- الخطیب القزوینی، جلال‌الدین (۱۹۰۴م). *التلخیص* (عبدالرحمن البرقوقی، شرح؛ طبع الاول). دارالفکر العربی. رادمرد، عبدالله، و غضنفری مقدم، صالحه (۱۳۹۴). مبالغه در قرآن. *پژوهش‌های ادبی-قرآنی*، ۳(۱)، ۵۷-۸۰.
https://paq.araku.ac.ir/article_14119.html
- الرادویانی، محمدبن عمر (۱۳۶۲). *ترجمان‌البلاغه* (احمد آتش، مصحح؛ چاپ اول). انتشارات اساطیر.
- رحمانی، حسن، مختاری، قاسم، جرفی، محمد، اناری برچلویی، ابراهیم، و شهبازی، محمود (۱۴۰۱). تبیین کارکرد استدلالی - اقتاعی فن بدیعی اقتباس براساس تکنیک احتجاجی حجت سلطه. *فنون ادبی*، ۱۴(۲)، ۷۱-۹۲.
<https://doi.org/10.22108/liar.2022.133876.2151>
- رضایی، رمضان (۱۳۹۷). فن مبالغه در سنت بلاغت اسلامی و جنبه‌های بلاغی آن. *بلاغت کاربردی و نقد بلاغی*، ۲(۲)، ۶۱-۷۵.
https://prl.journals.pnu.ac.ir/article_5868.html
- رودکی، جعفر بن محمد (۱۳۷۳). *دیوان* (جهانگیر منصور، مصحح؛ چاپ اول). انتشارات ناهید.
- الزبیدی، مرتضی (۱۹۸۷). *تاج العروس* (علی هلالی، محقق؛ ج. ۲۲؛ طبع الاول). مطبعة حکومت الكويت.
- سعدی، مصحح‌الدین (۱۳۸۵). *کلیات* (محمدعلی فروغی، مصحح؛ چاپ اول). هرمس.
- شمیسا، سیروس (۱۳۹۵). *نگاهی تازه به بدیع* (چاپ اول). میترا.
- طباطبایی، سید محمدرضا (۱۳۸۶). *هنر بدیع* (چاپ اول). انتشارات دارالعلم.
- طیب‌اصفهانی، عبدالباقی (۱۳۴۷). *دیوان* (حسین مظلوم، مصحح؛ بی چاپ). بی نا.
- عالم‌زاده نوری، محمد (۱۳۹۸). مبالغه و گزافه‌آرایی در قرآن و احادیث. *علوم حدیث*، ۲۴(۳)، ۲۳-۵۰.
https://hadith.riqh.ac.ir/article_12931.html?lang=fa
- عبدالجابر، سعود (۱۹۸۴م). *شعر الزیرقان بن بدر و عمرو بن الأَتم* (طبع الاول). مؤسسة الرسالة.
- عتیق، عبدالعزیز (بی تا). *علم البدیع* (د. طبع). دار النهضة العربیة.
- العلوی، یحیی بن حمزة (۱۹۱۴م). *الطراز* (ج. ۳؛ طبع الاول). مطبعة المقتطف.
- فردوسی، أبو القاسم (۱۳۷۳). *شاهنامه* (دفتر ۴؛ جلال خالقی مطلق، محقق؛ بی چاپ). بنیاد میراث ایران.
- قدامه بن جعفر، أبو الفرج (۱۳۰۲ق). *نقد الشعر* (طبع الاول). مطبعة الجوانب.
- لاینز، جان (۱۳۹۱). *درآمدی بر معنی‌شناسی زبان* (کوروش صفوی، مترجم؛ چاپ اول). نشر علمی.
- المتنبی، أبو الطیب (۲۰۱۲م). *دیوان المتنبی بزیداته* (شهاب‌الدین أبو عمرو، محقق؛ طبع الاول). دار الکتب الوطنیة.
- محمّدی، محمدحسین، و حاجی پور، میثم (۱۳۹۲). مبالغه؛ تصویری فراتر از خیال. *پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت*، ۲(۲)، ۹۵-۱۱۴.
<https://doi.org/10.22059/jlcr.2014.50571>
- المدنی، ابن معصوم (۱۹۶۸م). *أنوار الربیع* (ج. ۴؛ شاکر هادی شکر، محقق؛ طبع الاول). مطبعة النعمان.
- المعری، أبو العلاء (۱۹۵۷). *دیوان سقط الزند* (د. طبع). دار بیروت - دار صادر.
- همایی، جلال‌الدین (۱۳۸۹). *فنون بلاغت و صناعات ادبی* (چاپ اول). اهورا.

References

- Abd Al-Jaber, S. (1984). *The Poetry of Al-Zabreḡan Bin Badr and Amr Bin Al-Ahtam*. Al-Resalah Institution. [In Arabic].
- Abu Nuwas, A. (n. d.). *Al-Diwan*. Dar Sader. [In Arabic].
- Al-Alawi, Y. (1914). *Al-Teraz* (Vol. 3). Al-Moqtataf Printing House. [In Arabic].
- Alemzadeh-e Noori, M. (2019). Hyperbole and Exaggeration in the Quran and Hadith. *Hadith Sciences*, 24(3), 23-50. https://hadith.riqh.ac.ir/article_12931.html?lang=fa [In Persian].
- Al-Khatib Al-Qazvini, J. (1904). *Al-Talkhis* (A. Al-Barqouqi, Explanation). Dar Al-Fikr Al-Arabi. [In Arabic].
- Al-Ma'arri, A. (1957). *Diwan Saqt al-Zand*. Dar Beirut - Dar Sader. [In Arabic].
- Al-Madani, I. (1968). *Anwar al-Rabi'* (Vol. 4; S. H. Shaker, Research). Al-Nu'man Printing House. [In Arabic].
- Al-Mutanabbi, A. (2012). *Diwan Al-Mutanabbi Bi-Ziyadateh* (S. Abu Amr, Research). Dar Al-Kutub Al-Wataniya. [In Arabic].
- Al-Radavayani, M. (1983). *Tarjuman Al-Balagha* (A. Atash, Editing). Asatir Publications. [In Persian].
- Al-Zubaidi, M. (1987). *Taj al-Arous* (Vol. 22; A. Helali, Research). Kuwait Government Press. [In Arabic].
- Ateeq, A. (n.d.). *Ilm Al-Badee'*. Dar Al-Nahdah Al-Arabia. [In Arabic].
- Cutting, J. (2002). *Pragmatics and Discourse: A resource book for students*. Routledge.
- Ferdowsi, A. (1994). *Shahnameh* (Vol. 4; J. Khaleghi Motlagh, Research). Iran Heritage Foundation. [In Persian].
- Grice, P. (1975). *Logic and Conversation* (Peter & Jerry Morgan, Editing; Vol. 3). Academic Press. <https://www.ucl.ac.uk/ls/studypacks/Grice-Logic.pdf>
- Hejazi, B. (2016). A Metatextual Analysis of Exaggeration in the Quran. *Linguistic Research in the Holy Quran*, 5(1), 37-56. <https://doi.org/10.22108/nrgs.2016.20530> [In Persian].
- Homaei, J. (2010). *Foon-e Balaghat va Sana'at-e Adabi*. Ahura Publication. [In Persian].
- Ibn Abi Al-Isba' (1957). *Badi' Al-Quran* (Vol. 2; H. M. Sharaf, Research). Nahdat Misr for Printing, Publishing, and Distribution. [In Arabic].
- Lyons, J. (2012). *language and linguistics: an introduction* (K. Safavi, Translation). Elmi Publications. [In Persian]. (Orginal work published in 1981).
- Mohammadi, M. & Hajipour, M. (2013). Exaggeration: Beyond Imagination. *Journal of Literary Criticism and Rhetoric*, 2(2), 95-114. <https://doi.org/10.22059/jlcr.2014.50571> [In Persian].
- Paltridge, B. (2012). *Discourse Analysis: An Introduction*. Bloomsbury Academic
- Qudamah Ibn Ja'far (1923). *Naqd Al-She'r*. Al-Jawaneb Printing House. [In Arabic].
- Radmard, A. & Ghazanfari Moghaddam, S. (2015). Exaggeration in the Holy Qur'an: a Rhetorical Analysis. *Literary- Qura'nic Researches*, 3(1), 57-80. https://paq.araku.ac.ir/article_14119.html [In Persian].
- Rahmani, H., Mokhtari, Gh., Jorfi, M., Anari Bozchalooi, E., & Shahbazi, M. (2022). Explaining the Argumentative-Persuasive Function of the Rhetorical Technique of "Adaptation" Based on the Argumentative Technique "Argument from Authority". *Literary Arts*, 14(2), 71-92. <https://doi.org/10.22108/liar.2022.133876.2151> [In Persian].
- Rezaei, R. (2018). Exaggeration style in Islamic Rhetoric Tradition and its Aspect. *Practical Rhetoric & Rhetorical Criticism*, 2(2), 61-75. https://prl.journals.pnu.ac.ir/article_5868.html [In Persian].
- Roudaki, J. (1994). *Divan* (J. Mansour, Editing). Nahid Publications. [In Persian].
- Saadi, M. (2006). *Kulliyat* (M. Foroughi, Editing). Hermes. [In Persian].

- Shamisa, S. (2016). *Figures of speech: a new outline*. Mitra. [In Persian].
- Tabatabaei, M. (2007). *Honare Badi'*. Dar al-Elm Publishing. [In Persian].
- Tabib Esfahani, A. (1968). *Divan* (H. Mazloom, Editing). n.p. [In Persian].
- Thomas, J. (2013). *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. Routledge.